OMA PAIKKA

Tällä paikalla esitellään hammaslääkäreitä sekä muita alan vaikuttajia ja puhutaan vähän muustakin kuin työstä.

Elokuusta 2008 Ulla Harjunmaa on opintojensa ja hammaslääkärin työnsä ohella työskennellyt apulaisopettajana Tampereen yliopiston kansainvälisen lääketieteen yksikössä. Hänen päätehtävänään on suunnitella International Health -koulutusohjelman sisältöä.

Nepalista kansainvälisen lääketieteen jatko-opintoihin

Ulla Harjunmaa on paikannut ja poistanut hampaita nepalilaisissa vuoristokylissä. Neljän vuoden kehitysmaatyöskentely antoi kipinän kansainvälisen lääketieteen jatko-opintoihin Tampereella.

Teksti: **Sanna-Kaisa Hongisto**

Kun **Ulla Harjunmaa** oli yhdeksänvuotias, hänen korvalääkäri-isälleen tarjottiin töitä Tansaniasta Kilimanjarolta.

"Kuvittelin mielessäni, millaista Afrikassa olisi, ja mitä siellä tekisin", Harjunmaa kertoo.

Mutta isä päätti, että perhe pysyisi koti-Suomessa.

"Muistan olleeni hirveän pettynyt ja ajatelleeni, että aikuisena minä kyllä lähden töihin kehitysmaihin."

Aikuisuuden kynnyksellä Ulla Harjunmaa pyrki Turun yliopistoon opiskelemaan hammaslääkäriksi.

"Lääketiede kiinnosti, mutta en halunnut lääkäriksi. Ammatinvalinnassa en miettinyt sitä, mitä työtä voisin tehdä kehitysmaissa."

Harjunmaa sai opintonsa päätökseen pahimpaan lama-aikaan vuonna 1994.

"Työtä ei ollut tarjolla missään. Soitin varmaan jokaiseen Suomen terveyskeskukseen saadakseni orientoimispaikan."

Lopulta työ löytyi Ylöjärveltä, ja Porin tyttö muutti Hämeeseen.

Viikon kävelymatka sairaalaan

Vuonna 1997 Harjunmaa ja hänen erityisopettajamiehensä saivat mahdollisuuden

Ulla Harjunmaa

- **syntynyt:** 12.6.1969
- **koulutus:** Turku HLL 1994. Opiskelee terveystieteen maisteriksi kansainvälisen lääketieteen koulutusohjelmassa 2007– (2009)
- **perhe:** Mies Antti ja pojat Samuel, 6, ja Eelis, 3.
- **työ:** Valmistumisen jälkeen terveyskeskuksissa, mm. Ylöjärvellä, Kangasalla ja Siikaisissa. Yksityishammaslääkärinä hammaslääkärikeskus Tullinsuussa Tampereella vuodesta 2006. Elokuusta 2008 vt. apulaisopettajana Tampereen yliopiston lääketieteen laitoksen kansainvälisen lääketieteen yksikössä.

1. Paras työväline

Omat aivot – ja varsinkin toisten, itseäni viisaampien ja kokeneempien ihmisten.

2. Paras potilas

Vakiasiakas, josta tunnen muutakin kuin hampaat.

3. Paras kirja

Tällä hetkellä luen pelkästään oppikirjoja. Kansainvälisestä lääketieteestä kiinnostuneille suosittelen kansainvälisen lääketieteen perusoppikirjaa Global Health – An Introductory Textbook. Siitä saa hyvän yleiskuvan kansainvälisestä terveystieteestä. Kirjaa saa ainakin netistä tilaamalla.

4. Paras ruoka

Uudet perunat voin kanssa.

5. Paras juoma

Suomalainen rasvaton maito.

6. Paras paikka

Oma koti Ylöjärvellä. Nuorempana ei kaivannut juuria, mutta mitä vanhemmaksi tulen, sitä tärkeämmäksi käy oma paikka.

Ulla Harjunmaa työskenteli Nepalissa sairaalassa sekä kyläterveydenhuollon projektissa vuosina 2000–2004. Perhe muutti takaisin Suomeen, kun maolaisten lietsoma sisällissota kärjistyi.

lähteä Suomen Lähetysseuran kolmen kuukauden työalueharjoitteluun Namibian Ambomaalle. Kuitenkin vasta neljän vuoden työskentely Nepalissa vuosituhannen alussa lunasti Harjunmaan lapsuuden haaveet kehitysmaatyöstä.

Nepalin keskilännessä sijaitsevassa maaseutukaupungissa Tansenissa Harjunmaa työskenteli puolipäiväisesti paikallisessa sairaalassa ja puolipäiväisesti kyläterveydenhuollon kehitysprojektissa. Sairaalassa työskenteli paljon ulkomaalaisia lääkäreitä. Ullan mies Antti johti kaupungin kansainvälistä koulua.

“Silloin 23 miljoonan asukkaan Nepalissa oli yhteensä noin 30 hammaslääkäriä. Nykyisin Nepalissa koulutetaan hammaslääkäreitä jo omasta takaa, mutta valmistuneet jäävät yleensä suurimpiin kaupunkeihin”, Ulla Harjunmaa kertoo.

Nepal on yksi maailman köyhimmistä maista. Vuoristoisessa maassa teitä on harvassa, ja Länsi-Nepalissa on jopa kokonaisia läänejä, joissa on vain kävelyyn soveltuvia polkuja. Ihmisiä tuli Tansenin sairaalaan viikonkin kävelymatkan päästä.

“Se oli otettava huomioon hoidossa. Päiväkausia kävellyttä sairasta ei voi käännyttää ovelta ja sanoa, että tänään meillä ei ole aikoja.”

Köyhää väestöä vaivaa aliravitsemus, joka puolestaan herkistää infektioille. Sairaalan osastolla oli jatkuvasti ihmisiä hammasperäisten infektioiden takia.

“Minun siellä ollessani useita ihmisiä kuolikin karioituneesta hampaasta alkaneeseen infektioon, sillä hoitoon hakeuduttiin usein hyvin myöhään, jos silloinkaan”, Harjunmaa kertoo.

Nepalin kaltaisessa kehitysmaassa suun terveydenhuollon järjestäminen on Harjunmaan mukaan hankalaa. Koko väestön toimivaan hammashuoltoon vaadittava rahamäärä veisi suurimman osan valtion terveydenhuollon budjetista. Vaikka henkilökuntaa olisikin saatavilla, suun terveydenhuollon järjestäminen länsimaiseen tapaan olisi siis taloudellisesti mahdotonta. Siksi ehkäisevä työ, kuten koululaisten valistus, olisi Harjunmaan mukaan ensiarvoisen tärkeää.

Terveydenhoitajat hoitavat myös hampaita

Nepalissakin korkeasti koulutettuja paikallisia lääkäreitä on ylivoimaisen vaikea houkutella töihin kaupunkien ulkopuolelle.

Kyläterveydenhuollon projektissa Harjunmaa olikin mukana kouluttamassa kaksivuotisen koulutuksen saaneita valtion kyläterveydenhoitajia poistamaan hampaita ja paikkaamaan lähinnä molaarien purupintoja mekaanisella ART-menetelmällä. Kyläterveysasemilla toimenpiteet täytyi tehdä ilman sähköä ja vettä. Terveydenhoitajat saivat käyttöönsä perus-

instrumentit sekä aloituspakkauksen lasiionomeeripaikka-ainetta.

"Potilailla vain ei useinkaan ollut varaa maksaa edes nimellistä korvausta hoidosta, joten paikkoja tehtiin lopulta vähän."

Toisinaan Harjunmaa jalkautui itse vuoristokyliin kollegojensa kanssa. Pääosa matkasta taittui jeepillä, mutta usein viimeinen päivämatka jouduttiin kulkemaan jalan.

"Terveydenhuoltoryhmän saapuminen kylään oli vuoden tapaus, josta kukaan ei halunnut jäädä paitsi. Hoitoon piti päästä, vaikkei olisikaan ollut mitään vaivaa."

"Kerran eräällä koululla koulutimme ensin opettajia ja tarkastimme ja hoidimme sen jälkeen kaikkien lasten hampaat. Opettajat asettelivat penkkirivit eteemme, ja koko koulu opettajat mukaan lukien seurasi työtämme kolme päivää. Parhaina päivinä poistimme jopa 250 hammasta."

Harjunmaan työkauden lopulla maolaisjoukkojen kapinointi oli yltynyt sisällissodaksi, joka esti kylätyön. Ulkonaliikkumiskiellot ja niin sanotut bandat rajoittivat myös potilaiden pääsyä sairaalaan. Maolaisten määräämien bandojen aikana koulut ja virastot piti pitää suljettuina, eikä moottoriajoneuvoilla saanut liikkua.

"Välillä sairaalasta loppuivat anestesiakaasut ja basaarista ruokatarpeet, eivätkä pommiräjähdyksetkään olleet harvinaisia", Harjunmaa muistelee.

Länsimaistuminen muuttaa kehitysmaan ongelmia

Ulla Harjunmaan mukaan Nepalin kaltaiset kehitysmaat kärsivät tällä hetkellä kahtalaisesta tautitaakasta. Väestöä vaivaavat toisaalta aliravitsemus ja infektiotaudit sekä toisaalta liikalihavuus ja muut "elintasosairaudet".

Ruokavalion länsimaistuminen, lähinnä sokerin käytön lisääntyminen, heikentää myös suunterveyttä.

"Nepalissa ruoka on perinteisesti valmistettu perusraaka-aineista. Nyt jokaisessa kaupassa myydään halpoja keksejä ja cocacolaa, joita pystyvät ostamaan myös vähävaraiset."

Ulla Harjunmaan mukaan useimmat nepalilaiset eivät edes olleet tietoisia siitä, että sokerin syöminen liittyy hampaiden reikiintymiseen.

Ulla Harjunmaa kannustaa hammaslääkäreitä hakemaan ensi syksynä alkavaan kaksivuotiseen International Health -koulutusohjelmaan. Hakuaika alkaa joulukuussa ja päättyy 13.2.2009.

"Melko yleinen käsitys oli, että reiän hampaaseen tekee jonkinlainen toukka. Reikiintyneen hampaan nimitys oli 'kirale khaeko daat' eli madonsyömä hammas", Harjunmaa sanoo.

Hän muistuttaa, että kehitystyötä tekevän ei kuitenkaan kannata ylenkatsoa paikallista kulttuuriperintöä. Ihmiset sitoutuvat muutokseen vain, jos heidän näkemyksiään kuullaan. Kehitystyötä tekevän on siksi tärkeää perehtyä kohdemaan kieleen ja kulttuuriin.

Fluoriton maaperä lisää haasteita

Nepalissa suun terveydenhuollon haasteita lisää se, että maaperässä ei ole juuri lainkaan fluoria. Vesijohtoveden fluoraus ei ole järkevää, koska suurin osa ihmisistä käyttää pinta- tai kaivovettä. Aiemmin lähes kaikki hammastahnat olivat fluorittomia ja muutenkin liian kalliita paikallisille. Eräässä projektissa saatiin suostuteltua paikallinen Pepsodentin tehdas tuottamaan halpaa fluoritahnaa. Tästä sukeutui menestystarina: tutkimusten mukaan kouluikäisten lasten hampaiden karioituminen väheni huomattavasti.

Hyvin suunnitellut ja johdetut terveydenhuollon kehittämisprojektit tuottavat siis hyvää tulosta, mutta toisaalta Ulla Harjunmaa tietää, että isotkin järjestöt voisivat joskus suunnitella projektinsa huolellisemmin ja perehtyä paremmin paikalliseen kulttuuriin.

"Suurten rahasummien lahjoittaminen ei välttämättä johda kuin eriarvoisuuden kasvuun, kun rahat häviävät 'parempiin taskuihin'."

"Neljän Tansenissa vietetyn vuoden aikana tajusin, miten pientä määrää ihmisiä voi auttaa pelkällä kliinisellä työllä. Muutoksessa avainasioita ovat rahoituksen lisäksi paikallisten ihmisten kouluttaminen, asioiden hoitaminen kulttuuriin sopivalla tavalla, ja valtionhallinnon sitoutuminen terveydenhuollon kehittämiseen."

Hakuaika käynnissä Tampereen koulutuksiin

Kehittääkseen ammattitaitoaan Ulla Harjunmaa haki opiskelemaan kansainvälistä lääketiedettä Tampereen yliopistoon. Hän on ensimmäisiä International Health -koulutusohjelmassa aloittaneita, ja hänen on määrä valmistua ohjelmasta terveystieteen maisteriksi ensi keväänä.

Elokuusta 2008 asti Harjunmaa on opintojensa ja hammaslääkärin työnsä ohella työskennellyt apulaisopettajana kansainvälisen lääketieteen yksikössä. Hänen päätehtävänään on suunnitella International Health -koulutusohjelman sisältöä.

Tekeillä olevassa gradussaan hän tutkii sitä, miten suomalaiset lapset kasvavat nykyään verrattuna suomalaisissa neuvoloissa käytettävään verrokkiaineistoon ja kansainväliseen WHO:n verrokkiaineistoon. Professori Per Ashornin ohjaama tutkimus ei nivoudu hammaslääketieteeseen.

"Tanseniin voisin mennä uudestaankin vaikkapa vuoden ajaksi, mutta tähtäisin uuden koulutukseni vuoksi uudenlaisiin tehtäviin. Tällä hetkellä olen todella innostunut työstäni yliopistolla, ja jatkaisin työskentelyä siellä mielelläni."

Harjunmaa haluaa kannustaa hammaslääkäreitä hakemaan ensi syksynä alkavaan kaksivuotiseen maisteriohjelmaan. Hakuaika alkaa joulukuussa ja päättyy 13.2.2009.

Harjunmaa suosittelee myös ensi kesänä järjestettävää viiden viikon Global Health -diplomikurssia, jonka suunnittelussa hän on myös mukana, ja jonka hakuaika alkaa niin ikään joulukuussa. Kurssiin kuuluu kahden viikon kenttäharjoittelu ulkomailla.

Lisätietoja: www.uta.fi/dih
www.uta.fi/masters/healthsciences/
www.globalhealth.fi